

Armoede en de belofte van gelijkheid

PAULINE FUHRI SNETHLAGE

Ieder jaar brengt het bevolkingsfonds van de Verenigde Naties (UNFPA) het zogenoemde wereldbevolkingsrapport uit. Het rapport van 2005, gepresenteerd in november vorig jaar, is gericht op het terugdringen van armoede en de rol van gendergelijkheid daarin. De boodschap van het wereldbevolkingsrapport 2005 is eenvoudig en krachtig: gendergelijkheid vermindert de armoede, redt levens en verbetert de kwaliteit van leven. In 2000 werd in de 'Millennium ontwikkelingsdoelen' de belofte uitgesproken dat in 15 jaar de armoede zou worden gehalveerd. Het rapport biedt inzicht in de situatie van vrouwen in de wereld en in de relatie tussen genderongelijkheid, in het bijzonder geweld tegen vrouwen, bevolkingsvraagstukken en armoedebestrijding.

Foto: UNFPA.

Foto: UNFPA.

Foto: www.rockwellhouse.org/mdg.htm.

demodata

Tweederde van alle Turkse en Marokkaanse vrouwen van 15-64 jaar in Nederland heeft hooguit basisonderwijs genoten. Een groot deel van hen is zelfs nooit naar school geweest. Van de Turkse en Marokkaanse vrouwen tot 35 jaar beschikt ongeveer eenderde over een opleiding op mbo/havo- of vwo-niveau (de zogenoemde startkwalificatie). Onder Surinaamse en Antilliaanse vrouwen van die leeftijdsgroep ligt dit aandeel op 60 procent. Van de Surinaamse vrouwen heeft 58 procent een baan tegen 56 procent van de autochtone vrouwen. Bij de Antilliaanse vrouwen ligt dit aandeel op 46 procent, bij de Turkse en Marokkaanse vrouwen rond de 30 procent (Sociaal en Cultureel Planbureau).

Het Millennium Project van de Verenigde Naties, een panel van meer dan 250 experts uit de hele wereld, beschouwt genderongelijkheid (dat wil zeggen ongelijkheid in de situatie en mogelijkheden van mannen en vrouwen) als een van de primaire aanjagers van armoede en sociale uitsluiting. Door discriminatie wordt vrouwen, de helft van de mensheid, het volledig ontplooiën van hun mogelijkheden ontzegd en effectief menselijk kapitaal verspild.

Op dit moment bevinden wereldwijd meer dan 1,7 miljard vrouwen zich in de reproductieve en productieve fase van hun leven, in de leeftijdsgroep van 15 tot 49 jaar. Deze vrouwen hebben een cruciale rol binnen het gezin, de gemeenschap en uiteindelijk in een hele samenleving. Om de Millenniumdoelen te kunnen realiseren zijn investeringen in drie gebieden vooral noodzakelijk: (1) scholing, (2) economische mogelijkheden voor vrouwen en (3) reproductieve gezondheid. Daarnaast is het van groot belang dat het gebruik van geweld tegen vrouwen een halt wordt toegeroepen. Investeringen in deze

sectoren leveren onmiddellijke resultaten, langetermijnvoordelen en -effecten voor toekomstige generaties op.

Scholing

Toegang tot scholing is cruciaal voor elke maatschappij. Helaas hebben teveel kinderen die in armoede leven, vooral meisjes, niet de mogelijkheid om naar school te gaan. Op dit moment zijn 600 miljoen vrouwen en 320 miljoen mannen analfabeet. De toegang tot het basisonderwijs neemt toe, maar slechts 69 procent van de meisjes in Zuid-Azië en 49 procent van de meisjes in Zuidelijk Afrika voltooit de basisschool. Op het niveau van het voortgezet onderwijs is de kloof nog groter, met slechts respectievelijk 47 en 30 procent deelname in Zuid-Azië en Zuidelijk Afrika.

Onderzoek wijst uit dat het volgen van voortgezet onderwijs de economische kansen van meisjes en vrouwen vergroot, dat hierdoor hun reproductieve gezondheid verbetert, hun kennis over HIV/AIDS toeneemt en dat hun instelling

tegenover schadelijke praktijken zoals besnijdenis van vrouwen en meisjes verandert. Kinderen profiteren er ook van: ieder jaar scholing van de moeder correspondeert met een vijf tot tien procent lagere sterfte onder kinderen beneden de vijf jaar.

Economische rechten

De traditionele, macro-economische benadering en ontwikkelingsprogramma's negeren tot op grote hoogte de bijdrage van vrouwen. Behalve dat ze het huishouden runnen, werken veel vrouwen op boerderijen, markten, kantoren en in 'sweatshops', fabrieken en mijnen waar ondersteunend beleid, wetten, instituties en voorzieningen over het algemeen ontbreken. Vaak worden vrouwen slecht of niet betaald en werken ze onder slechte arbeidsomstandigheden. Over het algemeen genieten vrouwen minder inkomen en hebben ze minder zekerheid dan mannen. Volgens de Wereldbank verdienen vrouwen in de geïndustrialiseerde wereld 77 dollarcent voor iedere dollar die door mannen wordt verdiend; in ontwikkelingslanden is dit 73 dollarcent.

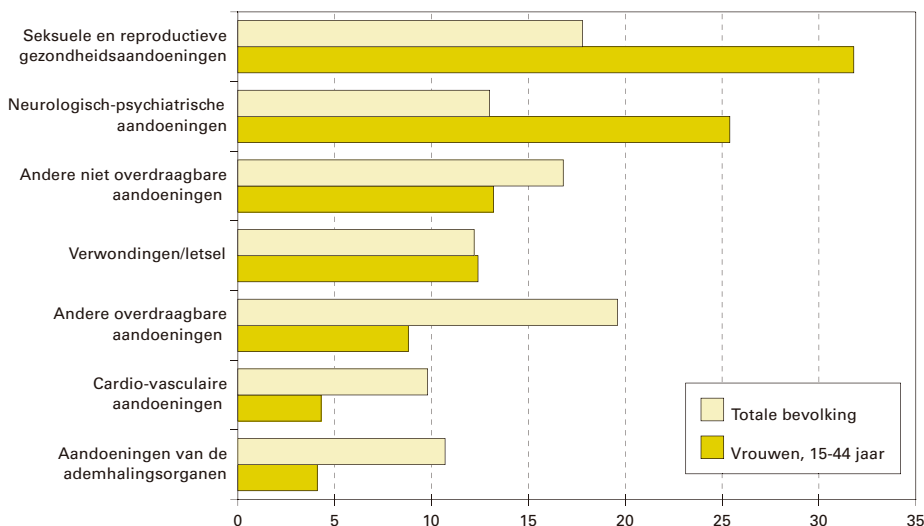
In ontwikkelingslanden zijn vrouwen verantwoordelijk voor 60 tot 80 procent van de voedselproductie. Toch staan veel regeringen niet toe dat vrouwen land verkrijgen of verkopen zonder toestemming van hun echtgenoot. In grote delen van Zuidelijk Afrika hebben weduwen zo goed als geen land of erfrecht en ontvangen vrouwen minder dan tien procent van alle leningen die zijn bestemd voor kleine boeren; slechts één procent van het totale krediet van de agrarische sector. Onderzoek van de Wereldbank in een aantal landen in Zuidelijk Afrika wees uit dat de opbrengsten met 20 procent of meer zouden kunnen stijgen als meer vrouwen toegang tot en controle over inkomsten, agrarische dienstverlening en land zouden hebben. Het aanpakken van deze ongelijkheid in economische mogelijkheden kan families en gemeenschappen uit de armoede tillen.

Reproductieve gezondheid

Reproductieve gezondheidsproblemen vormen de belangrijkste oorzaak van ziekte en sterfte onder vrouwen van 15-44 jaar. Iedere minuut sterft een vrouw aan een oorzaak die verband houdt met zwangerschap. Moedersterfte leidt tot het verlies van een half miljoen levens per jaar. Ten minste acht miljoen vrouwen lijden aan een chronische ziekte of hebben gezondheidsproblemen als gevolg complicaties bij de zwangerschap. Moedersterfte verhoogt ook het sterfterisico onder zuigelingen en kinderen; baby's hebben drie tot tien keer meer kans om voortijdig te overlijden als hun moeder de bevalling niet overleeft.

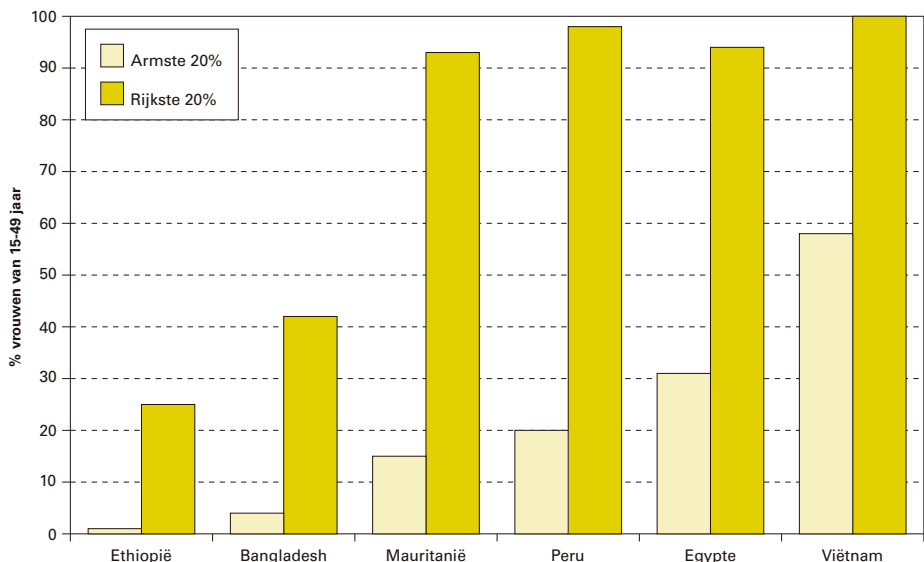
Bijzonder zorgelijk is de reproductieve gezondheid van jongeren. Met drie miljard mensen onder de 25 jaar is de huidige generatie jongeren de grootste in de wereldgeschiedenis. Van hen leeft 85 procent in ontwikkelingslanden, vaak van minder dan twee dollar per dag. Deze groep bevindt zich daardoor in een kwetsbare positie. Vooral adolescente meisjes lopen het risico dat ze slachtoffer worden van seksueel geweld en

Figuur 1. Wereldwijde economische ziektelast ten gevolge van de seksuele en reproductieve gezondheidssituatie (in percentage van het aantal verloren jaren)

Bron: WHO (2002), geciteerd in: Alan Guttmacher Institute/UNFPA (2003), *Adding it up: The benefits of investing in sexual and reproductive healthcare.*

Figuur 2. Geboortes met professionele kraamzorg onder de meest arme en rijke vrouwen

Bron: World Bank (2004), *Round II Country Reports on health, nutrition, and population conditions among the poor and the better-off in 56 countries.*

exploitatie, schadelijke gebruiken, dat ze al op jonge leeftijd zwanger worden en dat ze door het HIV-virus worden besmet. Veel van hen worden gedwongen hun opleiding af te breken om te helpen in de huishouding en te zorgen voor broers en zussen. In de komende tien jaar zullen naar verwachting 100 miljoen meisjes trouwen voor hun 18^e jaar. Jaarlijks bevallen 14 miljoen adolescente meisjes. Zij hebben een twee tot vijf keer grotere kans om te sterven aan de gevolgen van zwangerschap en bevalling dan vrouwen boven de 20. Een veelvoud van de meisjes die sterven bij de bevalling lijdt aan infecties, verwondingen en chronische ziekten ten gevolge van geweld en zwangerschap op jonge leeftijd.

Hoewel jongens over het algemeen meer vrijheid hebben dan meisjes en de risico's van tienerzwangerschappen op hen geen fysieke invloed hebben, hebben ook jongens reproductieve problemen. Ook zij staan in deze periode bloot aan exploitatie, geweld en het risico van een HIV-infectie.

Uit alle windstreken wordt gerapporteerd over vrouwenhandel. Het grootste aantal slachtoffers vinden we in Azië (ongeveer 250.000 vrouwen per jaar), de voormalige Sovjet Unie (ongeveer 100.000) en in Centraal en Oost-Europa (ongeveer 175.000). In 2001 werd gerapporteerd over 100.000 verhandelde vrouwen in Latijns-Amerika en het Caraïbisch Gebied en over 50.000 slachtoffers in Afrika (UNFPA).

Foto: Amnesty International.

Geweld tegen vrouwen en meisjes

Wereldwijd wordt jaarlijks één op de drie vrouwen slachtoffer van geweld. In de meeste gevallen wordt dit geweld door mannen gepleegd. “Geweld tegen vrouwen en meisjes kent geen grenzen, noch economisch, noch sociaal of geografisch”, aldus het UNFPA-rapport, “Het reflecteert én versterkt genderongelijkheid en het tast in hoge mate de waardigheid, de autonomie en de gezondheid van vrouwen aan”.

In 1993 werd geweld tegen vrouwen en meisjes voor het eerst gedefinieerd in de Verklaring inzake de Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen (Wenen, 1993):

“Elke daad van geweld op basis van geslacht die resulteert of kan resulteren in lichamelijke, seksuele of psychologische schade aan of lijden van vrouwen, met inbegrip van de dreiging van dergelijke gewelddaden, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit plaatsvindt in het openbaar of de privésfeer.”

Het gaat daarbij om huiselijk geweld, seksueel misbruik en verkrachting, vrouwenhandel en gedwongen prostitutie, besnijdenis van vrouwen en meisjes, moorden uit eerwraak en moorden die gerelateerd zijn aan de bruidsschat.

Ook kindhuwelijken (veelal tussen een oudere man en een jong meisje) en foetusmoord (prenatale sekseselectie, waarbij meisjes worden geaborteerd) vallen onder de noemer van geweld tegen vrouwen en meisjes, evenals gedwongen sterilisatie, of gedwongen abortus.

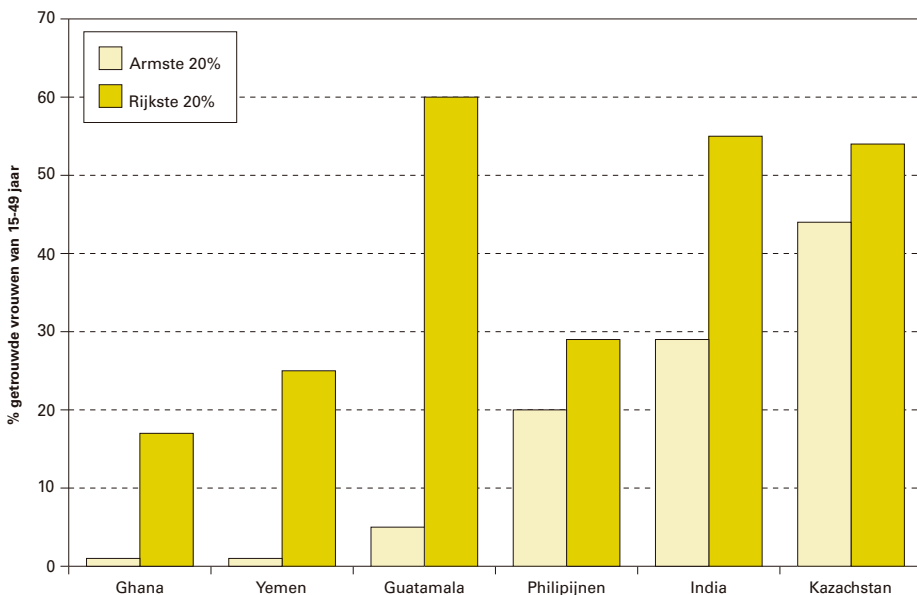
In tijden van oorlog en bij een gewapend conflict worden vrouwen (bijvoorbeeld van een etnische minderheid) vaak systematisch verkracht, of worden vrouwen en meisjes gedwongen om als seksslaaf voor de militairen te werken. Ook in vluchtelingenkampen zijn veel vrouwen slachtoffer van verkrachting en ander geweld.

De meest voorkomende vorm van geweld is huiselijk geweld. In 80 procent van de gevallen zijn de slachtoffers vrouwen of meisjes. In sommige landen is tien procent en in andere landen tot 60 procent van de vrouwen slachtoffer van geweld door een partner. Uit onderzoek blijkt dat wereldwijd tussen de 12 en de 25 procent van de vrouwen ooit een poging tot of verkrachting door een intieme partner of ex-partner heeft meegemaakt.

Gedwongen prostitutie, vrouwenhandel voor seks en sekstoerisme lijken te groeien. Ieder jaar worden er naar schatting 800.000 mensen over grenzen heen ter exploitatie verhandeld van wie de meesten in de commerciële seksindustrie terecht komen. In ongeveer 80 procent van de gevallen gaat het om vrouwen en meisjes. Een nog groter aantal wordt met hetzelfde doel binnen de landsgrenzen met geweld gerekruteerd, misleid of ontvoerd. De WHO schat dat in 1995 500.000 vrouwen en kinderen op die manier de Europese Unie binnenkwamen. In Europa zouden omstreeks 175.000 tot 200.000 vrouwen en kinderen worden verhandeld van Centraal- en Oost-Europa naar West-Europa.

Bij geweld gaat het vooral om jonge vrouwen en meisjes. Wereldwijd zijn bij bijna de helft van al-

Figuur 3. Gebruik van anticonceptiemiddelen naar sociaal-economische status

Bron: World Bank (2004), *Round II Country Reports on health, nutrition, and population conditions among the poor and the better-off in 62 countries.*

le seksuele geweld meisjes van 15 jaar en jonger het slachtoffer. In Thailand is geweld door een intieme partner (vriend, echtgenoot) de belangrijkste doodsoorzaak voor vrouwen in de leeftijd van 15 tot 24 jaar. Geweld tegen vrouwen en meisjes heeft vaak een dodelijke afloop.

Gevolgen

Het gebruik van geweld heeft ernstige gevolgen voor de vrouwen en hun gezinnen en kan effect hebben op de hele gemeenschap. Directe gevolgen zijn onder andere emotionele stress, gezondheidsproblemen van psychische aard, ongewenste zwangerschap, onveilige abortus, problemen tijdens de zwangerschap, een hoger risico op HIV-besmetting door onveilige seks en een verhoogde kans op verwonding tijdens een verkrachting. Seksuele dwang wordt door de WHO beschouwd als een belangrijke factor in het steeds groeiend aantal HIV-besmettingen onder jongeren. Ook voor latere generaties kan het geweld gevolgen hebben: kinderen die getuige of zelf slachtoffer van geweld zijn geweest hebben later last van psychische schade en lopen verhoogd risico om op latere leeftijd (opnieuw) te maken te krijgen met geweld.

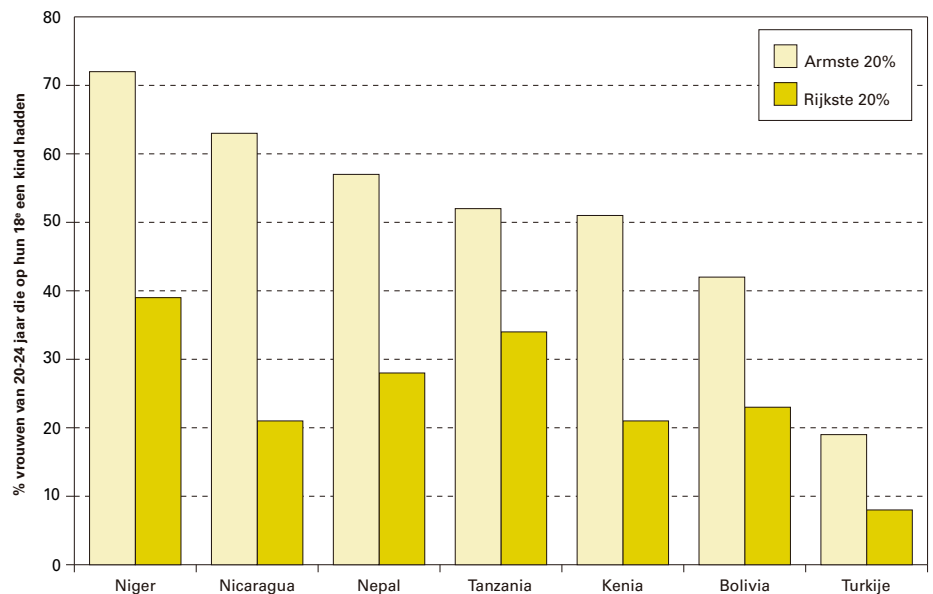
Geweld kan invloed hebben op scholing en onderwijs. Een studie in Nicaragua wees uit dat 63 procent van de kinderen van mishandelde vrouwen een schooljaar moest overdoen. Zij verlieten de school gemiddeld vier jaar eerder dan anderen.

De kosten van geweld tegen vrouwen en meisjes zijn hoog: op het gebied van gezondheidszorg, productiviteit, verlies van inkomsten, kosten van politie en justitie en verminderde scholing. Geweld tegen vrouwen en meisjes doodt en beschadigt net zoveel vrouwen en meisjes tussen de 15 en de 44 jaar als kanker. De schade aan de gezondheid van vrouwen is groter dan de schade die door malaria en verkeersongevallen samen wordt aangericht en kost aan gezondheidszorg evenveel als aan juridische kosten, verlies aan resultaten in het onderwijs en productiviteitsverlies. In de Verenigde Staten is hier 12,6 miljard dollar per jaar mee gemoeid. In 1996 veroorzaakte huiselijk geweld in Chili een verlies aan inkomsten van 1,56 miljard dollar, ongeveer twee procent van het nationaal inkomen. In India toonde een studie aan dat vrouwen nadat ze het slachtoffer waren van geweld gemiddeld zeven werkdagen verloren. In Nederland worden de kosten van opvang, politie en zorg na het gebruik van geweld geschat op 60 miljoen euro per jaar.

De rol van mannen

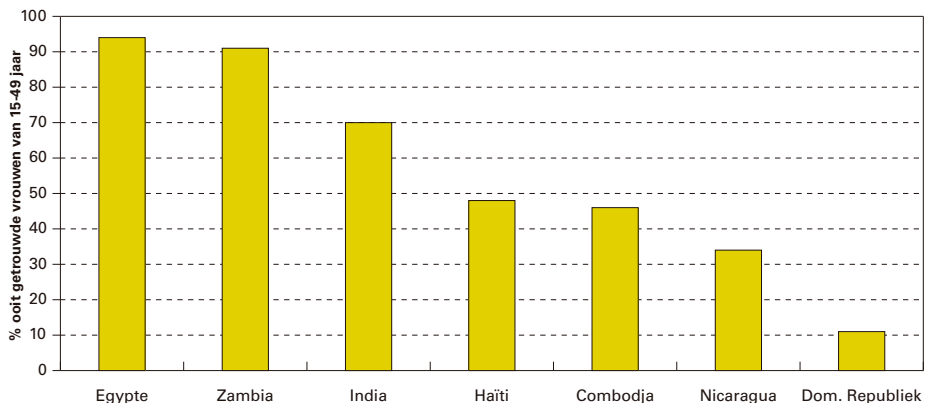
Programma's voor reproductieve gezondheidszorg en gender richtten zich in het verleden vaak alleen op vrouwen. In toenemende mate wordt nu samengewerkt met mannen om gelijkheid tussen mannen en vrouwen te bereiken. Stereotypen en sociale normen houden vaak ongelijke verhoudingen en geweld in stand. Mannen oefenen vaak macht uit, ook binnen het gezin, op gebied van gezinsplanning, economische activiteiten van hun vrouw en de besteding van het huishoudgeld. Vaak wordt geweld tegen vrouwen gerechtvaardigd door tra-

Figuur 4. Geboortes onder de meest arme en rijke adolescenten

Bron: Rani, M. en E. Lule (2004), Exploring the socioeconomic dimension of adolescent reproductive health: A multicountry analysis. *International Family Planning Perspectives* 30(3), p. 112.

Figuur 5. Percentage ooit getrouwde, in de huiselijke sfeer met geweld bedreigde vrouwen van 15-49 jaar die geloven dat er ten minste één reden is waarom fysiek geweld tegen hen mag worden gebruikt

Noot: redenen waarom geweld tegen vrouwen zou mogen worden gebruikt zijn bijvoorbeeld verwaarlozing van de kinderen, uitgaan zonder dat de partner daarvan op de hoogte is, verschil van mening met partner, het niet (op tijd) klaarmaken van het eten en praten met andere mannen.

Bron: Kishor, S. en K. Johnson (2004), *Profiling domestic violence: A multicountry study*, Calverton, MD: ORC Macro, Measure DHS+-66.

ditionele normen en genderrelaties, zowel door vrouwen als door mannen. Wie kent niet de beruchte uitspraak: "hij slaat me omdat hij van me houdt"? De laatste jaren echter worden ook door mannen acties ondernomen om deze normen en stereotypen te doorbreken. Zo ondersteunt de groep 'Men Against Violence Against Women' in Cambodja jaarlijkse campagnes en biedt zij rolmodellen aan voor jonge mannen.

Tot slot: hoe nu verder

Genderongelijkheid heeft grote invloed op het halen van de Millennium Ontwikkelingsdoelen. Onevenwichtige verdeling van macht en sociale ongelijkheid – tussen mannen en vrouwen, rijk en arm, jong en oud – verhinderen dat mensen hun potentieel kunnen ontwikkelen en beperken de mogelijkheden om armoede te overwinnen. Onderdrukking van vrouwen en meisjes, door geweld of discriminerende wetten en gewoonten houdt de ongelijkheid en daarmee de armoede in stand. Het UNFPA-rapport geeft diverse positieve ontwikkelingen aan op het gebied van gezondheidszorg, scholing van kinderen en vrouwen en het vergaren van economi-

In sommige landen is meer dan de helft van alle meisjes onder de 18 jaar getrouwd. In Niger is 76 procent van alle 15-19 jarige meisjes getrouwd op hun 18^e, in de Demografische Republiek Congo is dat 74, in Afghanistan 54, in Bangladesh 51 en in India 50 procent. Ook is het in bepaalde landen niet ongebruikelijk dat een meisje al beneden de 15 in het huwelijk treedt. In Ethiopië en in sommige delen van West-Afrika trouwen meisjes soms zelfs al op hun zevende jaar. In Bangladesh was 45 procent van de 25-29 jarige vrouwen al getrouwd toen ze 15 waren. Een onderzoek uit 1998 in de Indiase staat Madhya Pradesh toonde aan dat bijna 14 procent van de meisjes waren getrouwd tussen hun 10^e en hun 14^e. In de Kebbi-staat in Noord-Nigeria ten slotte is de gemiddelde huwelijksleeftijd voor meisjes 11 jaar, in heel Nigeria is dat 17 jaar (UNFPA).

Geen toegang tot anticonceptiva is de belangrijkste oorzaak van de 76 miljoen ongewilde zwangerschappen in de Derde Wereld elk jaar. Gevolg is jaarlijks 19 miljoen onveilige abortussen waarbij zo'n 68.000 vrouwen komen te overlijden. Onderzoek wijst uit dat wereldwijd één op de tien zwangerschappen in een onveilige abortus eindigt. De hoogste cijfers worden gevonden in Azië, Afrika en Latijns Amerika. In diverse landen in Centraal en Oost-Europa is het abortuscijfer sterk gedaald na de oprichting van instellingen voor gezinsplanning en een stijging van het gebruik van anticonceptiemiddelen. In Roemenië bijvoorbeeld is het abortuscijfer tussen 1995 en 1999 sterk gedaald, van 52 naar 11 per 1.000 vrouwen van 15-44 jaar (UNFPA).

sche onafhankelijkheid en politieke macht. Er is echter nog een lange weg te gaan om gendergelijkheid te bewerkstelligen.

Scholing en economische onafhankelijkheid zijn belangrijke onderdelen van de emancipatie van vrouwen en meisjes. Daarnaast moet met mannen worden samengewerkt om beperkende stereotypen en sociale normen te veranderen. Campagnes ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en meisjes blijven nodig, totdat de gehele maatschappij ervan doordrongen raakt dat het geweld negatieve gevolgen heeft voor het welzijn van het gezin en de maatschappij.

Om de Millenniumdoelen te kunnen bereiken is in 2006 naar schatting 135 miljard dollar nodig, oplopend tot 195 miljard dollar in 2015. In 2003 besteedden donoren 69 miljard dollar aan ontwikkelingssamenwerking. In datzelfde jaar bedroeg de wereldwijde militaire begroting ongeveer één miljard dollar. Gegeven deze onevenwichtigheid is het duidelijk dat het realiseren van de Millenniumdoelen meer een kwestie is van politieke wil dan van schaarse middelen.

UNFPA, 2005. *State of the World Population 2005 – The promise of equality* – New York: UNFPA.

De World Population Foundation (Stichting Wereld en Bevolking) (WPF) zet zich in voor het verbeteren van de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten in ontwikkelingslanden (www.wpf.org).

LITERATUUR:

- Amnesty International UK (2005), *Sexual Assault Research*. UK: ICM.
- Korf D., E. Mot, H. Meulenbeek en T. van den Brandt (1997), *Economische kosten van thuisgeweld tegen vrouwen*. Amsterdam: Thesis publishers.
- *Trafficking in women; the misery behind the fantasy: from poverty to sex slavery – A comprehensive European strategy*. Bron: http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/index_en.htm en OSCE/ODHIR - Trafficking Unit, op <http://www.osce.org/odhr/unit-trafficking.php3>.
- UNFPA (2005), *State of the World Population 2005 – The promise of equality* – New York: UNFPA.
- WHO factsheet 239. Beschikbaar op <http://www.who.int/inf-fs/en/fact239.html>.

Drs. P. Fuhri Snethlage, World Population Foundation (WPF).